

Referens: Amanda Vesterlund
Datum: 2026-04-28

Linnéuniversitetet

Anders Högberg
anders.hogberg@lnu.se

Gustav Wollentz
gustav.wollentz@lnu.se

Inspel till Linnéuniversitetet angående Riksantikvarieämbetets uppdrag Forskning för framtiden: Kulturarv och social hållbarhet

Med anledning av Linnéuniversitetets uppdrag att analysera framtida forskningsbehov inom kulturarvsfältet vill vi härmed bidra med följande inspel.

Begreppsdiskussion

Demokrati, social inkludering, mångfald och **social hållbarhet** med mera används frekvent inom kulturarvsfältet, men ofta utan tydlig begreppslig precision. Ett centralt forskningsbehov är därför att:

- kartlägga hur dessa begrepp har använts historiskt inom kulturarvsdiskursen,
- synliggöra begreppsliga förskjutningar över tid:
 - från deltagande till delaktighet
 - från tillgång till faktisk användbarhet
 - från representation till makt över narrativ och processer
- analysera vilka normer och värderingar som implicit skrivs in i kulturarvspraktiker och policys.

Ur arkivens perspektiv är detta särskilt viktigt eftersom arkiven ofta tillskrivs demokratiska och inkluderande funktioner, samtidigt som arkivpraxis (urval, gallring, beskrivning) i grunden är exkluderande handlingar. Forskningen behöver därför problematisera spänningen mellan retorik och praktik och utveckla mer analytiskt hållbara begrepp som kan vägleda framtida kulturarvsarbete.

Folkbildning, kunskapsuppbyggnad och det egengörande kulturarvet

Till skillnad från många museer, arkeologiska utgrävningar med mera där kulturarvsöverföring ofta bygger på ett (mer eller mindre) passivt mottagande, utgår arkivens användning från att individen

Svenska Arkivförbundet

- formulerar egna frågor,
- söker, tolkar och sammanfogar fragment,
- bygger kunskap genom aktiv handling.

Detta innebär att arkiv i sig är en folkbildande praktik, men på andra villkor än traditionell förmedling, men också akademisk forskning. Forskning saknas om:

- vilka sociala och kulturella förkunskaper som krävs för att kunna tillgodogöra sig arkivinformation,
- hur detta "görande" påverkar lärande, kritiskt tänkande och medborgarförståelse,
- hur arkivens egengörande logik både kan möjliggöra och hindra social inkludering.

Här finns ett tydligt samband mellan arkiv, bildning och social hållbarhet som ännu inte är tillräckligt belyst.

Arkivpedagogik

Arkivpedagogik är ett underutvecklat forskningsområde jämfört med musei- och biblioteksdidaktik. Ett centralt framtida behov är att undersöka vad det innebär att möta arkiven i olika livsfaser:

- **Små barn och yngre barn**
Vad innebär det att introduceras till spår, dokument och minnen?
Hur kan arkiv fungera som grund för tidsförståelse och historisk empati?
- **Ungdomar**
Arkiv som resurs för kritiskt tänkande, identitetsskapande och demokratiförståelse.
Hur möter arkiven unga i frågor om sanning, källor och ansvar?
- **Unga vuxna och vuxna**
Arkiv som verktyg för livsberättelser, släktforskning, aktivism och rättighetsfrågor.

Forskningen behöver utveckla teorier och metoder för arkivpedagogik som tar arkivens särskilda utgångspunkter på allvar, snarare än att överföra museipedagogiska modeller utan anpassning.

Digitalt och platsbundet – materialitet och immaterialitet

Digitalisering framställs ofta som en entydig demokratisk förstärkning, men ur ett socialt hållbarhetsperspektiv behövs en mer nyanserad analys av:

- vilka värden som **förloras** vid digitala möten med arkiv: materialitet, kroppslig närvaro, rumslig kontext,
- vilka värden som **förstärks**: tillgänglighet, geografisk räckvidd, möjligheten till nya tolkningar och kopplingar.

För arkiven är denna fråga särskilt komplex eftersom arkivmaterial ofta är både platsbundet, materiellt och samtidigt möjligt att abstrahera digitalt. Framtida forskning behöver undersöka hur digitala och fysiska arkivmiljöer samverkar och hur olika mötesformer påverkar upplevelser av mening, tillit och delaktighet.

Svenska Arkivförbundet

Medie- och informationskunnighet (MIK) och kulturarvet

Bibliotekssektorn har utvecklat starka kopplingar mellan MIK och sitt samhällsuppdrag, medan övriga kulturarvsinstitutioner i stor utsträckning saknar motsvarande forskning och praktik.

Detta trots att arkivmaterial är särskilt väl lämpat för att:

- synliggöra hur information produceras, förvaltas och används över tid,
- träna källkritik på autentiskt, komplext och ofta motsägelsefullt material,
- förstå skillnaden mellan primära och sekundära källor, fakta och tolkning.

Framtida forskning bör undersöka hur arkiv kan integreras tydligare i MIK-arbete och hur kulturarvet som helhet kan bidra till ett mer kritiskt, historiskt välgrundat informationsmedborgarskap, vilket är en central förutsättning för social hållbarhet.

Avslutande reflektion

Tillsammans pekar dessa forskningsbehov mot ett gemensamt problem: arkivens roll i social hållbarhet är strukturell snarare än spektakulär. Forskningen behöver därför analysera arkiven som långsamma, kunskapsbärande infrastrukturer för demokrati, bildning och social sammanhållning.

Om Svenska Arkivförbundet

<https://www.arkivforbundet.se/>

Svenska Arkivförbundet är riksorganisation för den enskilda sektorns arkiv. Denna sektor omfattar arkiv från näringslivet, civilsamhället och privatpersoner. Dessa arkiv innehåller värdefull information om människor, företag och organisationer, men också om historiska samhällsförändringar och olika tanketraditioner.

Genom föreläsningar, visningar, workshops, seminarier och skolprogram förmedlar Arkiven kunskap om historia, demokrati och samhällsutveckling till en bred allmänhet. Verksamheten riktar sig till såväl barn och unga som vuxna och forskare, och anpassas ofta till lokala och regionala sammanhang. Arkiven används som pedagogiska resurser i undervisning, folkbildning och livslångt lärande, där arkivmaterialet ger konkreta ingångar till historiska skeenden, källkritik och förståelse för hur samhället formats.

Svenska Arkivförbundet arbetar för att skapa goda förutsättningar för arkivering, upplysa om arkivens roll i samhällsutvecklingen samt att stärka och synliggöra denna del av vårt gemensamma kulturarv.

För Svenska Arkivförbundet

Amanda Vesterlund
Generalsekreterare